

СОЦІУМ У РЕАЛІЯХ ПАНДЕМІЇ: ВИКЛИКИ ТА СЦЕНАРІЇ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ КРАЇН У ПОСТКАРАНТИННИЙ ПЕРІОД

Моїсєнко Л. М.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії та права

Донецького національного технічного університету

ORCID ID: 0000-0001-6581-6789

У статті представлено аналіз безпрецедентної гуманітарної кризи, що виникла внаслідок COVID-19 та зачепила такі важливі для суспільства галузі, як охорона здоров'я, економіка та трудові відносини. Мета статті полягала в тому, щоб проаналізувати виклики, що постали перед світовою спільнотою через COVID-19, охарактеризувати сценарії подальшого розвитку соціуму в посткарантинний період та назвати шляхи мінімізації викликів. Автор не ставила завдання окреслити реальну програму дій та змін. Ці питання є предметом постійного обговорення. Держави мають переосмислити соціальний договір, поставити питання екологічної стійкості, справедливості та гуманітарної солідарності в основу програми реконструкції й оновлення в посткарантинний період.

Показано, що гуманітарна криза ускладнилася нестійкістю економічної ситуації, зростанням нерівності та нестабільності як усередині країн, так і на міжнародному рівні, що загрожує зростанням соціальних протестів та демонтажем звичних укладів. Продемонстровано, що політичні курси, які були спрямовані на денационалізацію економіки, підтримку крупного капіталу, скорочення бюджетних витрат на соціальні програми, утвердження панування транснаціональних корпорацій, не змогли забезпечити адекватну реакцію на виклики пандемії, оголили масштабні проблеми, які торкнулися як держав загалом так і окремо взятої людини.

Проаналізовані проблеми, що виникли внаслідок COVID-19 та вплинули на міжнародних інститутів; були спричинені вразливістю та неготовністю до пандемії органів охорони здоров'я; призвели до зростання соціально-економічної нерівності як усередині країн, так і на міжнародному рівні; загострили питання продовольчої безпеки для країн, що розвиваються; ґендерні питання, питання трудових відносин тощо. Показано, що під сумнів були поставлені принципи неолібералізму, на які спиралися розвинуті країни Європи й Америки протягом останніх 70 років, що актуалізувало пошуки моделей, сценаріїв та шляхів подальшого розвитку як окремих держав, так і світової спільноти загалом. У статті наведені сценарії подальшого розвитку держав у посткарантинний період. Ці сценарії перебувають у діапазоні від збереження принципів неолібералізму до руйнації звичних моделей розвитку суспільства. Окрім того, у статті названі умови, що можуть допомогти країнам вийти на траєкторію оптимістичного сценарію.

Ключові слова: COVID-19, неолібералізм, глобалізм, «гранична ситуація», кейнсіанська політика.

Постановка проблеми. Унаслідок COVID-19 у світі виникла безпрецедентна гуманітарна криза, що зачепила такі важливі для суспільства галузі, як охорона здоров'я, економіка та трудові відносини. Дана криза ускладнюється нестійкістю економічної ситуації, зростанням нерівності та нестабільності як усередині країн, так і на міжнародному рівні, що загрожує зростанням соціальних протестів та демонтажем звичних укладів. Під сумнів поставлені принципи неолібералізму, на які спиралися розвинуті країни Європи й Америки протягом останніх 70 років, під загрозою опинилися такі цивілізаційні надбання людства, як свобода, безпека та справедливість.

Політичні курси, що були спрямовані на денационалізацію економіки, підтримку крупного капіталу, скорочення бюджетних витрат на соціальні програми (тетчеризм чи рейганоміка), утвердження панування транснаціональних корпорацій, що знаходиться відображення в політичній доктрині «ліберальний», або «Вашингтонський консенсус», усе частіше стають предметом критики, що актуалізувало питання конструювання моделей та шляхів подальшого розвитку як окремих держав, так і світової спільноти загалом [1].

Найбільш влучно схарактеризувати сучасну соціальну реальність можна за допомогою терміна «гранична ситуація», запропонованого К. Ясперсом. Це стан невизначеності, боротьби, страждань та провини людини, тобто ситуація, коли людина не може жити без боротьби, без страждань, коли неминуче приймає на себе провину, що повинна померти [2]. Розуміючи ситуацію як граничну, ми не тільки отримуємо інструмент для глибокого розкриття екзистенціального рівня соціальної реальності, але й отримуємо можливість усвідомити народження нової самосвідомості.

Людство раптово опинилось в умовах нового виміру існування, пов'язаного із численними обмеженнями. Можливість усвідомлення народження нових соціальних реалій і нової самосвідомості підштовхує дослідників до вивчення причин виникнення пандемії, її впливу на соціально-економічний розвиток. Автори аналізують фінансово-економічні виклики, акцентують увагу на потенційних загрозах, трансформації діяльності окремих галузей економіки, намагаються розробити напрями подолання кризових явищ в економіці [3; 4].

Актуальним напрямом досліджень став аналіз впливу пандемії на соціальні ситуації у країнах, з'ясування причин неготовності публічних інститутів до адекватної реакції на виклики пандемії; аналіз соціальних та політичних зривів і пошук шляхів мінімізації соціальних ризиків в умовах COVID-19 [5; 6].

Предметом сучасних досліджень стало також вивчення викликів та прогнозування сценаріїв подальшого розвитку соціуму в посткарантинний період. Ці сценарії перебувають у діапазоні від збереження принципів неолібералізму до руйнування звичних моделей розвитку суспільства. Від необхідності збереження інтеграції та підтримки глобального лідерства до обстоювання вузьконаціоналістичних підходів, як-от «Америка чи Європа спочатку» [7; 8].

Дослідники акцентують увагу на необхідності перебудови економічних, виробничих відносин, охорони здоров'я й інших сфер життя суспільства як усередині країн, так і на міжнародному рівні, намагаються визначити подальші напрями щодо організації життя суспільства [9; 10].

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати виклики, що постали перед світовою спільнотою через COVID-19, охарактеризувати сценарії подальшого розвитку соціуму в посткарантинний період та назвати шляхи мінімізації викликів, що виникли внаслідок пандемії.

Виклад основного матеріалу. Першим викликом стала вразливість та неготовність до протидії пандемії органів охорони здоров'я, хоча нинішня пандемія, на переконання дослідників, не була непередбачуваною. Професіонали охорони здоров'я та науковці попереджали про глобальну пандемію протягом десятиліть [11]. Але в багатьох країнах, навіть таких розвинутих, як США та Великобританія, служба охорони здоров'я зазнала багаторічної економії, зокрема і скорочення витрат, зменшення розмірів та реструктуризації. Гостро відчувалася нестача засобів індивідуального захисту [12; 13]. Через відсутність засобів індивідуального захисту медичні працівники наражались на ризик, зважаючи на інфекційний характер COVID-19. Так, міжнародна рада медичних сестер (2020 р.) підрахувала, що в Італії смертність медичних працівників становила 9% [14].

Не вистачало і спеціального обладнання для штучної вентиляції легенів, необхідних для підтримки хворих на COVID-19. Так, наприклад, в Україні на початку пандемії було понад 3 500 апаратів для штучної вентиляції легенів. Це приблизно 83 вентилятори на мільйон жителів порівняно із 302 на мільйон у Німеччині [15].

Пандемія COVID-19 проявила і проблему міжнародних інститутів ООН, зокрема й таких, як Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ), яка забезпечувала систему глобального управління охороною здоров'я. Хоча відповідь ВООЗ на пандемію, безумовно, не була досконалою, цей орган забезпечував глобальне лідерство, надавав засоби індивідуального захисту країнам із низьким та середнім рівнем доходу, збирав глобальну інформацію про поширення хвороби, ефективність лікування, нові підходи до лікування та пошук вакцини. ВООЗ робила це, незважаючи на хронічне недофінансування, що ускладнилося відкликанням фінансової підтримки з боку адміністрації США Д. Трампа [16]. Бюджет ВООЗ на 2020–2021 рр. становив приблизно 4,84 млрд доларів США. США сплачували у ВООЗ від 400 до 500 млн доларів, загальні ж витрати США на охорону здоров'я становили у 2019 р. 3,8 трлн доларів США [17]. Крім того, зменшення фінансування ВООЗ спостерігалось у проміжку між 1970–1971 та 2017 рр. із 62 до 18% її бюджету [18]. Розвинені країни віддавали перевагу підконтрольним їм установам, виступали проти посилення мандатів ООН або її установ. Коли тисячі людей гинули, а мільйони втрачали засоби до існування, переміщення основного медичного персоналу та приладдя, життєво важливих для зупинки розповсюдження вірусу та порятунку життя, було обмежене країнами, які власноруч оцінювали ризик, порушували Міжнародні медичні правила та пакт 2005 р. про колективні дії [19]. На кінець грудня, за даними Google News, у світі було зафіксовано 80 361 446 випадків захворювання та 1 757 850 смертельних випадків [20]. Тільки в Україні на 10 грудня 2020 р. було підтверджено 858 714 випадків COVID-19, зокрема й 14 470 смертей. Отже, під час пандемії відбувалося порушення Міжнародних медичних правил та Пакту 2005 р. про

колективні дії, який регламентує дії Всесвітньої організації охорони здоров'я в разі виникнення різних надзвичайних ситуацій у галузі охорони здоров'я, погоджений 196 країнами, що вкотре підкреслює кризу глобальних інститутів [21].

Наступним викликом, що був спричинений COVID-19, стало загострення ситуації, що була пов'язана зі зростанням соціально-економічної нерівності доходів, яке спостерігається з 1980-х рр. у Північній Америці, Китаї, Індії й інших країнах [22].

На початку січня 2020 р. в Нью-Йоркській штаб-квартирі ООН був презентований Звіт Організації Об'єднаних Націй під назвою «Всесвітня економічна ситуація та перспективи 2020 р.», у якому було зазначено, що через тривалі торговельні суперечки та широку політичну невизначеність розвиток світової економіки за останній рік зазнав значного і широкомасштабного погіршення. Це мінімізує зусилля щодо зменшення бідності, створення гідних робочих місць, розширення доступу до дешевої та чистої енергії тощо. Зростання світового валового продукту у 2019 р. знизилася до 2,3% – найнижчий показник із часу світової фінансової кризи 2008–2009 рр. Це уповільнення відбувалося водночас зі зростанням невдоволення соціальною й екологічною якістю економічного зростання, поширенням нерівності та поглибленням кліматичної кризи [23].

До того ж Організація Об'єднаних Націй та інші органи, як-от Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ), відзначали, що пандемія призведе до збільшення нерівності в усьому світі та ризику глобальної економічної депресії. За прогнозами, ще 8% населення світу впаде в бідність [24].

Серед інших особливо загострилося питання продовольчої безпеки для країн, що розвиваються, у яких до наявних раніше проблем (як, наприклад, напади сарани в Африці та війни в Сирії та Ємені) додалися і наслідки COVID-19, що загострили питання продовольчої безпеки. Директор продовольчої програми Організації об'єднаних націй Девід Бізлі в інтерв'ю виданню "The Guardian" назвав 2020 р. найгіршим роком після Другої світової війни та наголосив, що пандемія коронавірусу створює пандемію голоду. Девід Бізлі зазначив, що через слабкість системи охорони здоров'я в багатьох країнах, що розвиваються, та економічну катастрофу, що настала внаслідок пандемії, найбільш вразливі країни (Ємен, Демократична Республіка Конго, Афганістан, Південний Судан, Сирія і Гаїті) матимуть проблеми із продовольчими ресурсами, що, у свою чергу, може створити внутрішні та зовнішні загрози для держав.

Економічна криза, спричинена COVID-19, також не має аналогів, оскільки зумовлена закриттям галузей та закриттям імпорту проміжних продуктів із значними наслідками для сторони постачання.

Криза виявила глибокі розбіжності в Європі, зокрема між Північчю та Півднем, катастрофічно позначилася на кількості робочого часу та рівні заробітку в усьому світі. Міжнародна організація праці підготувала вже шість випусків щодо аналізу наслідків пандемії для різних груп країн, назвала найбільш постраждалі сфери та запропонувала практичні кроки, які здатні пом'якшити наслідки кризи. Міжнародна організація праці (далі – МОП) прогнозує значне скорочення робочого часу, тільки у другому кварталі 2020 р. скорочення загальносвітового обсягу робочого часу на 6,7%, що еквівалентно повному робочому дню 195 мільйонів працівників.

Значне скорочення робочого часу очікується в арабських країнах (8,1%, або повний робочий час 5 млн працівників), Європі (7,8%, або повний робочий час 12 млн працівників), Азійсько-Тихоокеанському регіоні (7,2%, або повний робочий час 125 млн працівників).

Серйозні втрати понесуть групи країн із різними рівнями доходів, але найбільше це відобразиться на країнах із рівнем доходів вище середнього (7%, або повний робочий час 100 млн працівників). Цей показник значно перевищує за масштабами наслідки фінансової кризи 2008–2009 рр.

Під найбільший ризик підпадають такі сектори, як готельний бізнес, громадське харчування, обробна промисловість, роздрібна торгівля, комерційна й адміністративна діяльність.

Темпи зростання світового безробіття у 2020 р. багато в чому будуть залежати від подальшого розвитку подій і відповідних політичних заходів. Є велика ймовірність того, що на кінець року цей показник виявиться істотно вищим прогнозованих Міжнародною організацією праці [25].

Що стосується України, то із січня по вересень 2020 р. дефіцит національного бюджету України становив 81,725 млрд грн, що в чотири рази перевищує дефіцит за той самий період минулого року.

У жовтні МВФ опублікував прогноз світової економіки, у якому прогнозується зменшення валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) в Україні на 7,2% у 2020 р. 7 грудня Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства оголосило, що воно оцінює зниження України ВВП у січні – жовтні 2020 р. на рівні 5,2% і прогнозує, що річний ВВП у 2020 р. скоротиться на 5%. За оцінками Національного банку України (далі – НБУ), три тижні блокування (січень 2021 р.) наступного року мають знизити річний ВВП України на 0,2% на рік.

Через пандемію COVID-19 Україна може зіткнутися з найгіршою рецесією за останні десятиліття, залишивши понад мільйони людей у бідності. UN OCHA в Україні повідомляє, що з початку пандемії більше 80% домогосподарств втратили дохід, а в понад 40% сімей принаймні один член

сім'ї втратив роботу. Хоча немає даних про Східну Україну, соціально-економічні наслідки пандемії в регіоні, що постраждав від конфлікту, будуть руйнівними [26].

За звітом Організації економічного співробітництва та розвитку в Україні, рівень безробіття в кінці 2019 р. становив понад 9% робочої сили, у 2-му кварталі 2020 р. – уже 9,9%, а потім знизився до 9,4% у 3-му кварталі. НБУ припускає, що менший приріст безробіття може бути частково зумовлений неформальною зайнятістю, а також поширенням дистанційної роботи в Україні, особливо серед великих компаній [27].

За висновками експертів, унаслідок різкого погіршення макроекономічних перспектив вплив пандемії на економіку України виявився «довшим та інтенсивнішим, ніж передбачалося», а сфера послуг зазнала більших збитків, ніж виробництво, сильніше позначиться на малому бізнесі, ніж на великому.

Отже, для всього світу вірус став новим джерелом збіднення, підсилив наявні чинники й обмежив здатність вразливих домогосподарств рятуватися від бідності та залишатися поза нею.

Відсутність узгоджених та скоординованих глобальних зусиль матиме значні економічні, соціальні та гуманітарні наслідки.

Не менш серйозних наслідків від пандемії зазнала і соціальна сфера. Локдауни вплинули на соціальну згуртованість, а також ставили під загрозу психічне здоров'я людей, а для багатьох – і особисту безпеку, посилили проблему нерівності статей [28].

Згідно з базою даних Global Health 50/50, чоловіки вмирають унаслідок COVID-19 набагато частіше, ніж жінки, у більшості країн, щодо яких є дані.

Станом на 30 листопада 2020 р. на чоловіків припадало понад три чверті смертей у Ємені, Бангладеш, Таїланді, Малаві та Нігерії, майже стільки ж в Афганістані та Пакистані. У Туреччині, Сербії, Киргизстані та Гонконгу цей показник становив приблизно 62%. Серед країн із найбільшою кількістю смертей від COVID-19 частка смертей чоловіків становила 64% в Індії та Мексиці, 58% у Бразилії та 54% у США. Дані із цієї ж бази свідчать про те, що рівень зараження в людей обох статей однаковий [29].

Однак із погляду соціальних наслідків 9 квітня 2020 р. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш зазначив, що COVID-19 посилив проблему нерівності статей, жінки та дівчатка набагато сильніше відчували на собі її соціально-економічні наслідки. Генеральний секретар, зокрема, нагадав про те, що більшість медичних працівників – жінки, і в боротьбі з COVID-19 вони перебувають на передовій лінії. Водночас їхні зарплати й умови праці не відповідають тій ролі, яку вони відіграють [30].

Режим соціальної ізоляції, уведений у багатьох країнах для уповільнення поширення захворювання, посилив іншу, раніше наявну проблему – домашнє насильство. Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) 27 квітня 2020 р. повідомив про зростання на 20% випадків насильства з боку інтимних партнерів, що спостерігалось в усьому світі за три місяці карантину. Автори доповіді прогнозують ще мінімум 15 мільйонів випадків насильства з боку інтимних партнерів унаслідок соціальної ізоляції через COVID-19 [31].

За даними Офісу Генерального прокурора України, за останні місяці кількість кримінальних справ, пов'язаних із домашнім насильством, також майже подвоїлась. Звісно, дані не відображають повної картини, адже частина випадків не задокументовані, оскільки постраждали далеко не завжди звертаються по допомогу через страх помсти [32].

У квітні 2020 р. представник ООН – Жінки в Україні заявив, що у країні спостерігається 30-відсоткове зростання кількості дзвінків на телефон довіри щодо домашнього насильства від початку загальнонаціонального карантину [33].

У цей же період Україна приєдналася до 123 країн, які підтримали заклик генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша щодо протидії ґендерному насильству в період COVID-19 (пандемія COVID-19 загострила проблему домашнього насильства) [34].

Крім того, Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш висловився за те, що будь-які державні плани відновлення економіки після COVID-19 повинні мати в центрі питання щодо рівності жінок [35].

Сучасна соціально-економічна ситуація змушує шукати приклади вирішення проблем в історичному досвіді, уроки з попередньої хвилі глобалізації, депресії та Світової війни на початку ХХ ст. Найчастіше дослідники звертаються до Кейнсіанської моделі, пропонують підсилити роль держави та її втручання в економіку [36].

Прихильники такого курсу вказують на необхідність мати національні стратегії розвитку, зокрема промислову та сільськогосподарську політику, регулювання фінансів – як внутрішніх, так і міжнародних. Пандемія показує, що для країн, як багатих, так і бідних, локалізоване виробництво не тільки менш вразливе (як в окремих країнах, так і в сукупному вираженні), але також матиме екологічні переваги і створить більш стійку роботу.

Із другого боку, не варто забувати про те, що світ вже є інтегрованим із широкими глобальними ланцюжками поставок, розподілом робочої сили та виробництва. Тому реконструкція світу після COVID-19 вимагає вивчення та дослідження різних варіантів та шляхів виходу із кризи, урахування їх у розробленні політики окремих країн, під час розроблення принципів світового порядку.

Розглянемо сценарії розвитку людської спільноти в посткарантинний період, запропоновані генеральним директором незалежного дослідницького та навчального центру Європейської конфедерації профспілок (ETUI) Філіпом Поше.

Перший сценарій передбачає варіант повернення до неоліберальної ортодоксії зі збереженням усіх викликів та проблем [37].

Другий сценарій – це китайський шлях, за яким відбувається рух до встановлення авторитарних режимів, які здійснюють моніторинг населення країни за допомогою нових засобів, заснованих на штучному інтелекті, з обмеженнями фундаментальних свобод в обмін на відчуття захисту.

Третій сценарій – це повернення до зростання економіки за будь-якою ціною, з необмеженим споживанням без урахування екології. Нагадуючи Belle Époque, це було б нічим іншим, як вечірною перед кінцем світу. У коротко- та середньостроковій перспективі це матиме позитивний вплив на загальноприйняті економічні показники (наприклад, ВВП), зменшить банкрутство та безробіття, але матиме серйозні наслідки в довгостроковій перспективі.

Четвертий сценарій передбачає прискорення екологічного переходу та швидке переосмислення нашої моделі зростання з поверненням до державних послуг, загальних благ та солідарності в основі економіки та соціальних справ. Успішним цей сценарій може бути за умови, коли декілька урядів та гравців громадянського суспільства підтримають Зелений курс, хоча перед урядами буде постійно стояти проблема високого рівня безробіття й економічної кризи.

У результаті проведеного аналізу даних сценаріїв можна зробити висновок, що останні мають як свої переваги, так і ризики. Усе буде залежати від того, які перспективи оберуть для себе уряди (коротко- чи довгострокові), а також їхньої спроможності до часткового переміщення виробничих ланцюгів та певного екологічного протекціонізму; відіграватиме роль також і наявність усвідомлення необхідності перемоги кооперативного протекціонізму, а не затвердження ідеї антагоністичного протекціонізму (перемога над іншими).

Рохіт Талвар, футурист, стратег та генеральний директор Fast Future із групою дослідників запропонували ще кілька сценаріїв життя після пандемії [38].

Перший сценарій спочатку передбачав повільний і болісний кінець глобального світу. За цим сценарієм великі країни, як-от США, не здатні контролювати ситуацію щодо високого рівня смертності та нових хвиль зараження. Оскільки країни бояться відкрити свої кордони для відвідувачів із заражених країн, це заважає внутрішньому відновленню та світовій торгівлі. Найбільшою кризою зазнають країни, що розвиваються. Але ситуація з винаходом вакцини надала надію на більш позитивне вирішення цього сценарію: автори прогнозують, що країни, які орієнтувалися на національні інтереси і є внутрішньозосередженими, визнають, що ця глобальна проблема потребує глобального вирішення. Поступово будуть створені коаліції великих держав, груп країн, установ, глобального бізнесу, меценатів і агентів соціальних змін, які досягають згоди щодо нового плану відновлення. Зрештою, розробляється нова програма економічних, соціальних, екологічних та державних реформ, яка узгоджується з багатшими країнами, виконує роль тренера, наставника та спонсора для тих, хто найбільше потребує допомоги та реформ.

Наступний сценарій описує загострення розбіжностей та посилення нерівності усередині країн та між країнами через доступ до вакцини. За цим сценарієм першими доступ до вакцини отримають багаті країни, а всередині країн – представники заможних та середніх верств населення. Щодо бідніших верств населення, що проживають в нетрях чи густонаселених районах та мають більший ризик зараження, уряди вживають суворих заходів фізичного дистанціювання. У країнах, що розвиваються, уряди фактично відгороджують бідніші верстви населення від решти суспільства і залишають їх на милість природи. Глобальні лідери наполягають на підтримці тих, хто відіграє важливу роль у відновленні економіки. Це дозволить швидко відновити роботу окремих галузей економіки, а мисливці за інвестиціями забирають невдалий бізнес за вигідними цінами.

За третім сценарієм велика кількість економік реагує на тиск громадськості та віддає пріоритет охороні здоров'я перед економічним відновленням. Державні ресурси спрямовані на прискорення програм тестування, лікування та вакцинації. Накази про блокування закриваються повільно, а захисні заходи застосовуються до підприємств та громадського транспорту. Бари, ресторани, кіно-театри та готелі зачинені. У такому разі економічне відновлення відбувається набагато повільніше, але в підсумку відчувається більш стійким та інклюзивним через збільшення впевненості в тому, що вірус перебуває під більшим контролем.

Четвертий сценарій зображує світ, де владні особи визнають, що є можливість впроваджувати інновації та трансформуватися у відповідь на пандемію. Поряд із прискореними пошуками масових випробувань, лікування та вакцинації обраним шляхом уперед стає глобальна регенерація навколо Цілей сталого розвитку. Поряд із відновлювальними інвестиціями уряди також прагнуть співпрацювати над вирішенням проблем найслабших країн. Наука і технології займають центральне місце в новому порядку, денному з акцентом на те, щоб кожна країна мала місцеві можливості в таких різноманітних галузях, як вертикальне землеробство, синтетична біологія як засіб підвищення стійкості в майбутньому. Гарантовані основні доходи та послуги використовуються як тимчасові заходи для підтримки тих, хто цього потребує, під час їх переходу та вивчення навичок, що дозволяють їм створювати нові можливості працевлаштування. Це далеко не ідеальний світ, і досягти Цілей сталого розвитку остаточно неможливо, але багато країн беруть на озброєння програму, орієнтовану на майбутнє, і переваги згодом починають проявлятися.

Отже, під час розроблення сценаріїв групи Рохіта Талвара автори спиралися на чинники, що пов'язані з динамкою розвитку пандемії та варіантами економічного відновлення, з урахуванням наявності нерівності країн світу, стану розвитку системи охорони здоров'я, політики, бізнесу, настроїв споживачів, соціально-демографічних, науково-технічних і екологічних складників.

Отже, розроблені сценарії подальшого розвитку країн у посткарантинний період дають можливість замислитися про можливі шляхи розвитку країн у майбутньому та наслідки вибору того чи іншого сценарію у близько-, середньо- та довгостроковій перспективі.

Автори поданих сценаріїв не відмовляються від глобалізму, визнають значення глобальних міжнародних організацій, прогнозують створення глобального дорадчого форуму з метою оцінки впливу поточної кризи та розроблення заходів для збалансованого, стійкого та всеохоплюючого відновлення.

Аналогічним чином на національному рівні мають бути скликані такі форуми, щоб об'єднати державні органи влади, місцеві органи влади, громадські організації та науковців, щоб розробити шлях виходу із цієї кризи та створити основу для спільного процвітання.

Висновки. Отже, як бачимо, імовірність песимістичних чи оптимістичних сценаріїв після глобальної кризи для окремо взятої країни залежить від низки чинників, насамперед від успіху в боротьбі із кризою, що виникла чи загострилася внаслідок COVID-19.

Досвід COVID-19 показує, що країни, які мали більший прогрес у досягненні сталого розвитку, змогли краще впоратися з наслідками COVID-19.

Спираючись на економічні відповіді на COVID-19, для підтримки зайнятості та доходів багато урядів застосовували та застосовують монетарну політику, спрямовану на введення ліквідності у фінансову систему.

Натомість багато ж країн, що розвиваються, зіткнулись з обмежувачим фіскальним простором та потребують додаткової зовнішньої допомоги, зокрема і зменшення боргу для здійснення такої політики.

Заходи соціального захисту будуть і надалі слугувати автоматичними стабілізаторами економічних спадів. Готуючись до кращого стримування можливих майбутніх хвиль COVID-19 та пом'якшення їхніх несприятливих наслідків, політики мають стояти на більш твердих позиціях досягнення сталого розвитку після пандемії. В умовах слабких темпів зростання ВВП буде необхідним більш справедливий розподіл доходів для запобігання зростанню бідності, голоду й інших матеріальних труднощів. Ухвалення цієї політики може допомогти країнам уникнути песимістичного сценарію розвитку країн у посткарантинний період.

Одним із важливих уроків досвіду COVID-19 є те, що навіть країни з низьким рівнем доходу не можуть ігнорувати питання створення надійних універсальних систем охорони здоров'я та соціального захисту [39].

Політика, яка може допомогти країнам вийти на траєкторію оптимістичного сценарію щодо цілей охорони здоров'я, включає: збільшення державних витрат на сектор охорони здоров'я; акцентування уваги на первинному та профілактичному медичному обслуговуванні; забезпечення гігієнічних житлово-побутових умов для всіх (замість того, щоб пасивно спостерігати, як велика кількість сільських мігрантів потрапляють у міські нетрі); забезпечення можливості системи охорони здоров'я адекватно діяти проти майбутніх епідемій; забезпечення доступного медичного обслуговування для всіх, зокрема й тих, хто живе у віддалених та важкодоступних районах.

Наступним кроком для урядів є необхідність вдосконалювати систему управління шляхом забезпечення: ефективного спілкування із громадами та прозорості; залучення зацікавлених сторін; підзвітності та боротьби з корупцією; ефективної координації між підрозділами урядів та розумного використання технологій [40].

Питання, які треба вирішувати в економічній сфері, такі: модернізація світової торгівлі, сприяння місцевому виробництву товарів першої необхідності, ефективне регулювання ланцюгів поставок та глобальних корпорацій, захист добробуту робітників, ефективні заходи щодо подолання глобальної нерівності [41].

Для соціальної сфери актуальними будуть питання створення надійних універсальних систем охорони здоров'я та соціального захисту

Автор не ставила завданням статті окреслити реальну програму дій та змін, оскільки ці питання є предметом постійного обговорення як на рівні управління національними державами, так і на рівні міжнародних організацій. Проте держави мають переосмислити соціальний договір, поставити питання екологічної стійкості, справедливості та гуманітарної солідарності в основу програми реконструкції й оновлення державної політики в посткарантинний період.

Moisieienko L. Society in the realities of the pandemic: challenges and scenarios for further development of countries in the post-quarantine period

The article presents an analysis of the unprecedented humanitarian crisis that arose as a result of COVID-19, and affected such important areas for society as health care, economics and labor relations. The purpose of the article was to analyze the challenges facing the world community through COVID-19, to describe the scenarios for further development of society in the post-quarantine period and to identify ways to solve the problems caused by the pandemic. The author did not set the task to outline a real program of action and change. These key issues are the subject of constant discussion. States still have the opportunity to rethink the social contract, placing environmental sustainability, justice and humanitarian solidarity at the heart of the post-quarantine reconstruction and renewal program.

It is shown that the humanitarian crisis has been complicated by the instability of the economic situation, growing inequality and instability, both domestically and internationally, which threatens to increase social protests and dismantle the usual ways. It has been shown that policies aimed at denationalizing the economy, supporting large capital, reducing budget spending on social programs, and establishing the dominance of transnational corporations have failed to respond adequately to the challenges of the pandemic, and have exposed large-scale problems a single person.

The problems that arose as a result of COVID-19 and affected international institutions were analyzed; were caused by vulnerability and unpreparedness for a health pandemic; have led to growing socio-economic inequality both within countries and internationally; exacerbated food security issues for developing countries; gender issues, labor relations issues, etc. It is shown that the principles of neo-liberalism, on which the developed countries of Europe and America have been based for the last 70 years, were questioned, which actualized the search for models, scenarios and ways of further development of individual states and the world community as a whole. The article presents scenarios for further development of states in the post-quarantine period. These scenarios range from the preservation of the principles of neo-liberalism to the spread of left-wing models of social development. In addition, the article identifies conditions that can help countries embark on the trajectory of an optimistic scenario.

Key words: COVID-19, neo-liberalism, globalism, "borderline situation", Keynesian policy.

Література:

1. Печеранський І. Критика неоліберальної політичної моделі та неоконсервативна перспектива України у XXI ст. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2016. Вип. 30. С. 22–29.
2. Ясперс К. Філософія. Москва : Канон+. Т. 2 : Просвітлення екзистенції. 2011
3. Долбнева Д. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Світова економіка та міжнародні відносини*. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-1_0-pages-20_26.pdf.
4. Возняк Г., Жеребило І. Мінливість економіки в умовах пандемії: фінансово-економічні наслідки для країни та територіальних громад. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/607-Article%20Text-872-1-10-20200927.pdf>.
5. Білик О. Вплив пандемії на трансформацію соціального ризику. *Право та державне управління*. 2020. № 3. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2020/26.pdf.
6. Трохименко О. Пандемія COVID-19 в Україні: «несподіванка» чи випробування на міцність. *Стратегія сталого розвитку України – 2030*. 2020. № 5. С. 7–12. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/praktuka_susp_peretvoren/2020/5.pdf.

7. Executive Order on An America-First Healthcare Plan. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-america-first-healthcare-plan/>.
8. EU should avoid “Europe First” approach, German FM says. URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/eu-should-avoid-europe-first-approach-german-fm-says/>.
9. The COVID-19 pandemic: Lessons on building more equal and sustainable societies / Kristin van Barneveld et al. DOI: 10.1177/1035304620927107.
10. Levin J. Peter, Gebbie N. Eric, Qureshi Kristine. Can the Health-Care System Meet the Challenge of Pandemic Flu? Planning, Ethical, and Workforce Considerations. *Public Health Reports*. 2007. Vol. 122. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/003335490712200503>.
11. What happens when the private sector plans hospital services for the NHS: three case studies under the private finance initiative / A. Pollock et al. *BMJ*. 1997. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2126590/pdf/9154034.pdf>.
12. Evidence informing the UK’s COVID-19 public health response must be transparent / N. Alwan et al. 2020. URL: <https://europepmc.org/articles/pmc7270644/bin/mmc1.pdf>.
13. COVID-19 – crisis in Ukraine. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/COVID-19-CRISIS-IN-KRAINE.pdf>.
14. США розривають відносини з ВООЗ. URL: <https://www.Radio svoboda.org/a/news-ssha-tramp-vooz-rozryv-vidnosyn/30642374.html>.
15. Research Statistics Data and Systems. Statistics Trends and Reports. National Health Expend Data. National Health Accounts Historical. URL: <https://www.cms.gov>.
16. Mahbubani, Can the World Health Organization be rejuvenated? URL: <https://mahbubani.net/2020/03/17/can-the-world-health-organization-be-rejuvenated/>.
17. Карта COVID-19. URL: <https://news.google.com/covid19/map?hl=ru&mid=%2Fm%2F02j71&gl=RU&ceid=RU%3Aru>.
18. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241580496>.
19. Нерівність у доходах зростає практично в усьому світі за останні десятиліття. *Інтерфакс-Україна*. 12.2017. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/470022.html>.
20. World Economic Situation and Prospects 2020. URL: <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-2020/>.
21. Sumner Andy, Hoy Chris, Ortiz-Juarez Eduardo. Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty United Nations University World Institute for Development Economics Research. URL: https://www.researchgate.net/publication/340456156_Estimates_of_the_impact_of_COVID-19_on_global_poverty.
22. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. URL: https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS_749399/lang--en/index.htm.
23. Coronavirus pandemic “will cause famine of biblical proportions”. URL: <https://www.theguardian.com/global-development/2020/apr/21/coronavirus-pandemic-will-cause-famine-of-biblical-proportions?fbclid=IwAR0jW4yyBguSLcdifKgbXgAVgRPYSZASDFhEhhOIXm7jEUIqbjv910NzwwA>.
24. The COVID-19 sex-disaggregated data tracker december update report URL: <https://globalhealth5050.org/the-sex-gender-and-covid-19-project/dataset/>.
25. Глава ООН: пандемія коронавірусу усугубила проблему гендерного нерівності. URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/08/1384802>.
26. Impact of the COVID-19 Pandemic on Family Planning and Ending Gender-based Violence, Female Genital Mutilation and Child Marriage. URL: https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/COVID-19_impact_brief_for_UNFPA_24_April_2020_1.pdf.
27. Пандемія COVID-19 загострила проблему домашнього насильства. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/blog/2020/dafina-gercheva--covid-19-pandemic-puts-spotlight-on-domestic-vi.html>.
28. ООН занепокоєна сплеском домашнього насильства в період пандемії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3002481-oon-zanepokoena-spleskom-domasnogo-nasilstva-v-period-pandemii.html>.
29. Глава ООН: пандемія коронавірусу усугубила проблему гендерного нерівності. URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/08/1384802>.
30. Maynard John Keynes. National Self-Sufficiency. *The Yale Review*. June 1933. Vol. 22. № 4. P. 755–769. URL: <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/interwar/keynes.htm>.
31. Four scenarios for Europe’s future after the crisis by Philippe Pochet on 30th April 2020. URL: <https://www.socialeurope.eu/four-scenarios-for-europes-future-after-the-crisis>.
32. Scenarios for a post-pandemic world. URL: <https://www.maddyness.com/uk/2020/07/02/scenarios-for-a-post-pandemic-world/>.
33. Sustainable Development Outlook 2020: Achieving SDGs in the wake of COVID-19 : Scenarios for policymakers. URL: <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/sustainable-development-outlook-2020-achieving-sdgs-in-the-wake-of-covid-19-scenarios-for-policymakers/>.